

УДК 371.13 (045)

МОВЧАН Валентина Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького,
Україна
e-mail: valya_movchan_@ukr.net

РОЗВИТОК ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ СКРАЙБІНГУ

***Анотація.** Розглянуто шляхи застосування скрайбінгу як засобу розвитку візуального мислення майбутніх учителів початкової школи. Здійснено теоретичний аналіз понять «візуальне мислення», «візуалізація», «скрайбінг». З'ясовано, що в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи потрібно застосовувати сучасні засоби і способи розвитку візуального мислення. Одним із засобів, що доповнює й підсилює освітній процес простими зображеннями, сприяє ефективному розвитку візуального мислення є скрайбінг.*

Доведено, що скрайбінг допомагає просто і в короткий термін пояснити навчальну проблему, активізувати пізнавальну діяльність, узагальнити і систематизувати великий обсяг інформації, проаналізувати творчий проект. Пояснення навчального матеріалу за допомогою простих зображень робить освітній процес позитивним, зрозумілим і цікавим, що й відповідає потребам початкової освіти. Зазначено, що розвиток візуального мислення в майбутніх учителів початкової школи засобами скрайбінгу дозволяє здійснювати освітній процес відповідно до вимог сучасного візуально-комунікативного простору.

***Ключові слова:** майбутні вчителі початкової школи; візуальне мислення; візуальна інформація; візуалізація; навчальна інформація; скрайбінг; уява; малюнок.*

Постановка проблеми. Реалізації реформ початкової ланки освіти залежить від учителя початкової школи, який спроможний застосовувати у своїй професійній діяльності сучасні засоби, методи і технології навчання. У концепції «Нової української школи» акцентується увага на «новій ролі вчителя – не як єдиного наставника і джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [1]. Тому нині важливо в підготовці майбутніх учителів початкової школи застосовувати такі засоби навчання, що ґрунтуються на співпраці й логічному усвідомленню нових знань. Одним із засобів, що активізує логічне й візуально-образне мислення є скрайбінг.

Актуальність вивчення скрайбінгу як засобу розвитку візуального мислення майбутніх учителів початкової школи визначається тим, що скрайбінг має потужні можливості підвищення ефективності розвитку образного сприйняття, візуального мислення і формування навичок візуалізації інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз ступеня опрацювання окресленої проблеми засвідчує, що психолого-педагогічні аспекти формування й розвитку візуального мислення глибоко досліджені вітчизняними і зарубіжними науковцями (О. Бабич, Д. Безуглий, О. Іванюта, Н. Манько, В. Моляко, О. Семеніхіна, С. Симоненко та інші). На актуальності й значущості скрайбінгу в професійній діяльності педагога наголошено у працях таких учених, як Л. Білоусова, В. Василюк, О. Демчук, Н. Житеньова, В. Редькіна, О. Ярмошук та інших. Незважаючи на багатоаспектність психолого-педагогічних напрацювань із зазначеної проблеми, бракує уваги до проблеми розвитку візуального мислення майбутніх учителів початкової школи засобами скрайбінгу.

Мета статті – проаналізувати шляхи застосування скрайбінгу як засобу розвитку візуального мислення майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Роль візуального мислення суттєво зростає протягом останніх десятиліть. Оскільки візуальне мислення допомагає аналізувати, систематизувати, творчо інтерпретувати інформацію, С. Симоненко [2] зазначає, що візуальне мислення: а) є найвищим рівнем розвитку наочних видів мисленнєвої діяльності; б) її продуктивним видом, що має складну інтегровану структуру, відображає зв'язки й відношення об'єктивної реальності за допомогою різних форм візуального кодування на метавербальному рівні; в) змістом цього рівня наочно-мисленнєвої діяльності є трансформація різних проблемних ситуацій у структури нових знань, створення образів-концептів. Їх матеріальними носіями можуть бути моделі, графіки, схеми, карти, а також різні артономічні форми (малюнки, картини, скульптура, архітектура), що є результатом візуального метамодельювання на різних рівнях відображення реальності: від конкретних речей до вищих рівнів абстрагування дійсності. О. Іванюта [3] характеризує візуальне мислення як самостійний вид продуктивної мисленнєвої діяльності, що відображає зв'язки і відношення об'єктивної реальності засобами візуального кодування й відповідає найвищому рівню розвитку наочних форм мисленнєвої діяльності.

У контексті нашого дослідження заслуговує уваги думка Д. Роэма, що візуальне мислення – це природна здатність людини бачити не лише за допомогою очей, але і в думках, що дозволяє виявляти ідеї, які в іншому випадку залишилися б непоміченими; швидко й інтуїтивно розвивати їх, а потім доносити до інших людей за допомогою простих малюнків. Крім того вчений розуміє візуальне мислення як уміння візуалізувати власні ідеї [4, с. 12].

Нинішній комунікативний перехід від вербально-текстового до візуального способу подачі інформації спричиняє тенденцію до візуалізації в усіх сферах життєдіяльності, зокрема, у сфері освіти. Попри те, що педагогічна діяльність як одна з найконсервативніших сфер переважно базується на класичній текстовій парадигмі навчання, візуальні формати активно витісняють її з освітянських стратегій. Цей процес обумовлений як стрімким розвитком інформаційно-комунікативних технологій, так і соціально-психологічними змінами, що виникають під їх впливом [5].

Візуалізація сприяє підвищенню якості освітнього процесу. О. Бабич, О. Семеніхіна трактують термін «візуалізація» як специфічну категорію дидактики, яка має складнішу структуру, ніж традиційне поняття «наочність», оскільки вона додатково включає систему дій викладача з конструювання образу предметів чи явищ, які вивчаються, і тому основним призначенням візуалізації є включення механізмів уяви, установлення й закріплення асоціативних зв'язків між зоровими образами і характером основних понять [6]. На думку Д. Безуглого [7], основна мета візуалізації в навчанні – підтримка логічних операцій на всіх етапах навчальної діяльності, а найголовніше при виконанні аналітичних дій (аналіз, синтез, порівняння, пошук зв'язків і відношень, систематизація, висновок). Учений також виділяє функції візуалізації: розвиток фантазії, концентрацію уваги, асоціативність мислення.

Зважаючи на те, що вміння мислити образами є показником професіоналізму в багатьох сферах науки й техніки, в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи потрібно застосовувати сучасні засоби і способи розвитку візуального мислення. Одним із засобів, що доповнює і підсилює освітній процес простими зображеннями, сприяє ефективному розвитку візуального мислення є скрайбінг.

Скрайбінг – це розповідь із картинками. Як правило, скрайбер малює на дошці фломастерами під час розповіді й підкріплює свої слова зоровими образами. Скрайбінг, на відміну від інфографіки, є невіддільним від розповіді. Скрайберу не обов'язково володіти технікою класичного малюнка, але він повинен розуміти, як правильно і

зрозуміло замінювати словосполучення на символи і образи у формі замальовок, тобто мислити образами [8].

В. Василюк О. Демчук, О. Ярмошук виділяють такі переваги скрайбінгу в освітньому процесі. Зокрема, допомога в організації й аналізі отриманої інформації, інтеграції нових знань, розвиток критичного мислення (вербальна і візуальна інформація допомагає відновлювати в пам'яті отриману інформацію, оскільки презентація скрайбінгу складається з простих образів, символів і предметів, які легко запам'ятовуються), універсальність і доступність для всієї аудиторії [9].

Розповідь учителя за допомогою нескладних, але в той самий час зрозумілих малюнків допомагає організувати процес пізнання легко, невимушено і весело. Відомо, що будь-яке завдання розв'язати простіше за допомогою елементарних зображень. Малюнок створений учителем під час пояснення нової теми сприяє кращому розумінню навчального матеріалу молодшими школярами. Урок проведений із застосуванням скрайбінгу, коли вчитель демонструє логічне поєднання зображень і навчального матеріалу, проходить у позитивній атмосфері й сприяє усвідомленому засвоєнню знань.

На нашу думку, скрайбінг може застосовуватися в початковій ланці освіти як засіб візуалізації навчального матеріалу. При цьому вчитель початкової школи має володіти методикою використання різних видів скрайбінгу, щоб упередити однотипне і стереотипне пояснення навчального матеріалу. Також при поясненні матеріалу за допомогою скрайбінгу стимулюється мимовільна увагу молодших школярів, а емоційне включення у процес пізнання підвищує зацікавленість навчальною інформацією.

Науковці Л. Білоусова і Н. Житеньова [10] виділяють такі види скрайбінгу:

- скрайбінг мальований – процес створення полягає в малюванні від руки зображень, піктограм, схем, діаграм, запису ключових слів, що ілюструють розповідь вчителя паралельно з тим, як він озвучує питання, що розглядаються;
- скрайбінг аплікаційний – на аркуш паперу або будь-який інший фон у кадрі викладаються (наклеюються) готові зображення, що відповідають супроводжувальному тексту;
- скрайбінг магнітний – зображення складаються з магнітних заготовок зображень і кріпляться на презентаційну магнітну дошку;
- скрайбінг фланелеграфний – передбачає застосування фланелеграфу (зображення кріпляться на ворситу поверхню);
- комп'ютерний скрайбінг – для створення застосовуються спеціальні комп'ютерні програми і онлайн-сервіси. Необхідні інструменти і матеріали: комп'ютер, мікрофон для запису озвучування (за необхідністю), комп'ютерні програми для запису аудіо, відео монтажу;
- відеоскрайбінг – створюється за допомогою відеозйомки процесу створення фланелеграфного, магнітного або аплікаційного скрайбінгу. Опрацювання й монтаж можна виконати за допомогою спеціальних програм (Movie Maker, Pinnacle). Відеоскрайбінг має свої переваги. Його можна застосовувати для створення таких інформаційних продуктів, як анонси, реклама, буктрейлери, віртуальні виставки, для ефектного доповнення різних заходів. Одного разу відзнятий відеоролик можна показувати необмежену кількість разів;
- комбінований скрайбінг – може поєднувати мальований з аплікаційним, мальований із магнітним, аплікаційний із магнітним. Комбінований скрайбінг може включати відзняті фрагменти відео скрайб-презентації або комп'ютерного скрайбінгу.

Варто зазначити, що під час скрайбінгу важливо не лише добирати образи, що відповідають темі, а й передбачити, як буде розуміти їх інша людина, чи зможе вона адекватно зрозуміти сенс візуалізованого тексту [9].

Під час лекційно-практичних занять із курсу «Трудове навчання з практикумом» майбутні вчителі початкової школи вчать пояснювати навчальний матеріал, візуалізувати власні творчі ідеї або проекти засобами скрайбінгу. Також студенти/студентки виготовляють тематичні елементи аплікацій із різних матеріалів (папір, картон, текстиль, природні й штучні матеріали), що можна застосувати для демонстрації аплікаційного, магнітного, фланелеграфного або комбінованого скрайбінгу під час освітнього процесу в початковій школі.

Для розвитку візуального мислення, насамперед, варто розвивати сприймання студентами/студентками стилізованих форм. «Стилізація – декоративне узагальнення зображуваних фігур і предметів (спрощення рисунка і форми, об'ємних і колористичних співвідношень). У декоративно-ужитковому мистецтві стилізація – закономірний метод ритмічної організації цілого; найбільш характерна стилізація для орнаменту, в якому зображення стає мотивом візерунка [11, с. 222]. Досвід роботи засвідчує, що майбутнім учителям початкової школи важко уявити знакові зображення тварин і спрощені форми рослин. Тому студентам/студенткам спочатку пропонують зобразити реальну форму об'єкта (рослини, тварини, птахи), а потім за допомогою графічних засобів геометризувати зображення. Також майбутнім учителям початкової школи пропонується зробити добірку символічних зображень, піктограм, ескібрисів, логотипів. На наступному етапі студенти/студентки створюють власні піктограми на задану тему, ескібриси і логотипи початкової школи майбутнього. Така практика дає можливість накопичення досвіду зображення стилізованих форм, самостійного творчого пошуку і виявлення власного скрайбінг-стилю.

Практичні завдання дозволяють розв'язати низку навчально-педагогічних завдань: формування образного сприйняття й візуального мислення, розвиток графічних умінь, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і самостійно генерувати нові знання. Варто зазначити, що практичні завдання майбутні вчителі початкової школи виконують як індивідуально, так і у групах, що сприяє розвитку комунікабельності й співробітництва. Студенти/студентки на лабораторних заняттях практично застосовують скрайбінг під час імітації проведення уроків, а потім і під час педагогічної практики в початковій школі.

На таких заняттях викладач є координатором і мотиватором, який стимулює, організовує і координує самостійне опрацювання навчального матеріалу і творчого пошуку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Скрайбінг поєднує вербальні й візуальні методи навчання, є потужним засобом розвитку візуального мислення. Цей засіб допомагає просто й у короткий термін пояснити навчальну проблему, активізувати пізнавальну діяльність, узагальнити і систематизувати великий обсяг інформації, проаналізувати творчий проект. Пояснення навчального матеріалу за допомогою простих зображень робить освітній процес позитивним, зрозумілим і цікавим, що й відповідає потребам початкової освіти. Варто зазначити, що розвиток візуального мислення в майбутніх учителів початкової школи засобами скрайбінгу дозволяє здійснювати освітній процес відповідно до вимог сучасного візуально-комунікативного простору.

Серед перспектив подальшого дослідження даної проблеми є вивчення застосування засобів «Mind-Map» і «Кросенс» щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування візуального мислення учнів.

Список використаної літератури

1. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.

2. Симоненко С. М. Психологія візуального мислення : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / С. М. Симоненко ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2005. – 38 с.
3. Іванюта О. В. Психологічні особливості розвитку візуального мислення в підлітковому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. В. Іванюта ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 21 с.
4. Роэм Д. Визуальное мышление. Как «продавать» свои идеи при помощи визуальных образов / Дэн Роэм ; пер. с англ. О. Медведь. – Москва : Манн, Иванов, Фербер, Эксмо, 2013. – 300 с.
5. Ященко Л. Є. Від текстового формату до інфографічного : філософсько-педагогічні роздуми [Електронний ресурс] / Л. Є. Ященко // Гілея. Науковий вісник : зб. наук. праць. – 2016. – Вип. 105 (№ 2). – С. 307–310. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gileya_2016_105_
6. Бабич О. До питання про співвідношення понять наочність і візуалізація / О. Бабич, О. Семеніхіна. // Фізико-математична освіта. Науковий журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – № 2 (3). – С. 47–53.
7. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання / Д. Безуглий // Фізико-математична освіта. Науковий журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – № 1 (2). – С. 5–11.
8. Редькина Б. А. Скрайбинг и визуальное мышление : материалы IX международной научно-практической конференции [«Новые информационные технологии в образовании»], (г. Екатеринбург, 15–16 мая 2016 г.). – Екатеринбург : Издательство Российский государственный профессионально-педагогический университет, 2016. – С. 320–323. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://elibrary.ru/item.asp?id=26242924>
9. Ярмошук О. О. Використання скрайбінгу як активного методу навчання на заняттях зі студентами спеціальності «Фізичне виховання» [Електронний ресурс] / О. О. Ярмошук, В. М. Василюк, О. О. Демчук // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – 2017 – № 1. – Режим доступу : <http://journals.uran.ua/appfpo>
10. Білоусова Л. І. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя [Електронний ресурс] / Л. І. Білоусова, Н. В. Житеньова // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2016. – Випуск 1 (7). – С. 39–47. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/v/vizualizatsiya-navchalnogo-materialu-z-vikoristannyam-tehnologiyi-skraybing-u-profesiyunii-diyalnosti-vchitelya>
11. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник : у 2 т. / керівник авторського колективу Я. П. Запаско ; І. В. Голод, В. І. Білик, Я. О. Кравченко, С. П. Лупій, В. Ф. Любченко, І. А. Мельник, О. О. Чорновський, Р. Т. Шмагайло. – Львів : Афіша, 2000. – Т. 2 : Л-Я. – 364 с.

References

1. *The Concept of the New Ukrainian School*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>. (in Ukr.)
2. Symonenko, S. M. (2005). *Psychology of the Visual Thinking*: abstract of the thesis in candidacy for doctor of psychological sciences. Kharkiv: National University named after V. N. Karazin (in Ukr.)
3. Ivaniuta, O. V. (2003). *Psychological Peculiarities of the Visual Thinking at the Age of Adolescence*: abstract of the thesis in candidacy for doctor of psychological sciences. Kharkiv: National University named after V. N. Karazin (in Ukr.)
4. Roem, D. (2013). *Visual thinking. How to «sell» your ideas with visual images* / translated from English by O. Medved'. Moscow: Mann, Ivanov, Ferber, Eksmo (in Russ.)
5. Yashchenko, L. E. (2016). From text format to infographic: philosophical and pedagogical reflections. *Hileya. Naukovyy visnyk: [zbirnyk naukovykh prats'] (Gileia. Scientific Herald: [collection of research papers])*, 105 (№ 2), 307–310. – Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gileya_2016_105_ (in Ukr.)
6. Babich, O., & Semenykhina, O. (2014). To the issue of the correlation of concepts of visibility and visualization. *Naukovyi zhurnal. Fyzyko-matematychna osvita (Scientific Journal. Physics and Mathematical Education)*, 2 (3), 47–53 (in Ukr.)
7. Bezuglyi, D. (2014). Visualization as a Modern Learning Strategy. *Naukovyi zhurnal. Fyzyko-matematychna osvita (Scientific Journal. Physics and Mathematical Education)*, 1 (2), 5–11 (in Ukr.)
8. Redkina, B. A. (2016). Scribing and visual thinking. *New information technologies in education: collection of research papers of the IX International Scientific and Practical Conference, (Ekaterinburg, May 15-16, 2016)*. – Retrieved from <https://elibrary.ru/item.asp?id=26242924> (in Russ.)
9. Yarmoshchuk, O. O., Vasilyuk, V. M., & Demchuk, O. O. (2017). Use of scribing as an active method of training in classes with students in the specialty «Physical education». *Aktual'ni problemy pedahohiky,*

- psykholohiyi ta profesiynoyi osvity (*Current problems of pedagogy, psychology and vocational education*), 1. – Retrieved from <http://journals.urau.ua/appfo> (in Ukr.)
10. Belousova, L. I., & Zhitiyeva, N. V. (2016). Visualization of educational material using the technology of scribing in the professional activity of the teacher. *Fyzyko-matematychna osvita: naukovyy zhurnal (Physical-mathematical education: scientific journal)*, 1 (7), 39–47. – Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/vizualizatsiya-navchalnogo-materialu-z-vikoristannyam-tehnologiyi-skraybing-u-profesiyniy-diyalnosti-vchitelya> (in Ukr.)
11. Zapasko, Ya. P., Golod, I. V., & Bilyk, V. I. et al. (2000). *Decorative and applied art: dictionary*. (Vols. 1–2). Lviv: Poster (in Ukr.)

Abstract. *Movchan V. I. The development of visual thinking of future primary school teachers by the means of scribing.*

Introduction. *The immediacy of studying scribing as a mean of developing the visual thinking of future primary school teachers is determined by the fact that scribing has powerful capabilities to increase the effectiveness of the development of graphic perception, visual thinking and the formation of skills of visualization information.*

Purpose. *To analyze the ways of using scribing as a mean of developing the visual thinking of future primary school teachers.*

Results. *The ability to think visually is the indicator of professionalism in many spheres of science and technology. Therefore, in the educational process of future primary school teachers training it is necessary to use modern means and ways of visual thinking development. Scribing is one of the tools that complements and enhances educational process by usage of simple images and contributes to the effective development of visual thinking.*

The lecture of a teacher, given with the help of simple, but at the same time, understandable drawings helps to organize the process of learning easily, informally and lively. It is known that any task is easier to solve with the help of elementary images. A picture created by a teacher during explanation of a new topic contributes to a better understanding of the educational material by junior pupils. A lesson with the use of scribing, when a teacher demonstrates the logical combination of images and educational material, is taught in a positive atmosphere and contributes to a conscious perception of knowledge.

Originality. *It is proved that one of the ways of developing the visual thinking of future primary school teachers is the ability to explain the educational material, to visualize their own creative ideas or projects with the means of scribing. Students during the course «Labor Study with the Workshop» produce thematic elements of applications from various materials (paper, cardboard, textiles, natural and artificial materials) that can be used for demonstration application, magnetic, flannelography or combinative scribing during the educational process in elementary school.*

For the evolvement of visual thinking, first of all, it is worth developing the students' perception of stylized forms, the ability to create their own pictograms on a given topic, ex-libris and logos. This practice gives the opportunity to accumulate the experience of the imaging of stylized forms, independent creative search and revealing their own scribing style. Practical tasks allow solving a number of educational and pedagogical tasks: the formation of visual perception and thinking, the development of graphic skills, the ability to establish causal relationships and independently generate new knowledge.

Conclusion. *Scribing helps simply and in a short time explain the educational problem, activate cognitive activity, generalize and systematize a large amount of information, analyze the creative project. Explaining the educational material with simple images makes the learning process positive, understandable and interesting that meets the needs of elementary education. It should be noted that the development of visual thinking of future primary school teachers by means of scribing allows performing educational process in accordance with requirements of modern visual and communicative space.*

Key words: *future primary school teachers; visual thinking; visual information; educational information; scribing; imagination; picture.*

Одержано редакцією 12.04.2017
Прийнято до публікації 19.04.2017